

[Ад Рэдакцыі]¹

Міхал Ромер

Вільня 28(15) лютага 1906 г.

Выданне “Gazeta Wileńska”^{*} мы збіраемся выдаваць для Літвы і Белай Русі (Białej Rusi), а таму пры вызначэнні нашай пазіцыі мусім кіравацца краёвымі патрэбамі і ў іх шукаць зыходны пункт для ўсялякай палітычнай, грамадскай і культурнай дзейнасці. З гэтага ж пункту гледжання мы адкідаем пазіцыю так званых “крэсаў”, якая наш край – Літву і Беларусь – трактуе ў якасці нечых сатэлітаў, ход і развіццё якіх павінны вызначацца законам прыцягнення да пэўнага знешняга цэнтру. Мы, шчырыя і законныя грамадзяне Літвы і Белай Русі, павінны адкінуць усялякія тэндэнцыі штучнага падпарадкавання развіцця абодвух нашых краёў патрэбам сумежных краін. Прынцып самастойнасці для абодвух краёў здаецца нам адзіным адпаведным дэмакратычнай пазіцыі, бо толькі тады патрэбы краю могуць быць належным чынам улічаныя. У выніку і развіццё краю, больш дакладна прыстасаванае да найўнага стану і суаднесенае з узнікшымі патрэбамі, будзе больш нармалізаваным і прадуктыўным.

Мы, грамадзяне Літвы і Белай Русі, грамадзянская пазіцыя якіх абавязвае службыць на карысць краю, не можам быць польскімі каланістамі. У такім акрэсленні краёвага грамадзянства, а значыць у палітычным, грамадскім, эканамічным акрэсленні, нашымі бацькоўскімі краямі з’яўляюцца Літва і Беларусь (Białoruś). У той жа час мы з’яўляемся сынамі польскай нацыі ў нацыянальна-культурным сэнсе, і гэтага нашага сваяцтва выракацца не хочам і не будзем. Нашыя краі, праз доўгія вякі ўплыву польскай культуры ў Літве і на Белай Русі, увабралі ў сябе і асімілявалі столькі элементаў польскай культуры, што сёння мы бачым як польскія культурныя выпачкі сярод грамадскасці Літвы і Беларусі, так і асіміляваныя культурныя рысы польскага паходжання ў самой нацыянальнай літоўскай культуры і ў беларускім народзе.

¹ Перакладзена паводле: [Römer, Micha] (1906). [“Gazeta Wileńska” zamierzamy wydawać...], *Gazeta Wileńska*, 28.02.1906 (15.02.1906).

Гаворка ідзе пра ўсталяванне сумеснага жыцця (*współzycie*) разнастайных нацыянальна-культурных элементаў у абодвух краях на шчырых пазіцыях супольнага краёвага грамадзянства. Мы лічым, што менавіта такое сужыццё, а не захопніцкае паглыннанне нацыянальна-культурных элементаў кімсьці адным, адпавядае інтарэсам агульнай культуры. У грамадзянскім сужыцці ўсталюецца і ўзмоцніцца ўзаемадзеянне разнастайных культурных пачаткаў, а дзякуючы гэтаму далейшае культурнае развіццё будзе багацейшае і больш плённае, бо будзе большая неаднароднасць і стракатасць яго чыннікаў. Таму мы, рэпрэзентуючы польскі культурны элемент сярод грамадскасці Літвы і Белай Русі, аніяк не жадаем выракацца нашай культурнай індывідуальнасці – і дзеля таго нашым абавязкам будзе ўтрымліваць у нашым выданні тую спалучальную нітку нацыянальнай культуры, якая звязвае нас з Польшчай. Зрэшты, не будзем забывацца, што нават у нацыянальна-культурнай сферы нас на Літве лучыць шмат крэўных сувязяў з літоўскай нацыянальнай культурай, бо яе элементы ўваходзяць у наш спрадвечны першасны культурны падмурак, да якога прышчэпленая польская культура; а ў супольным грамадзянстве ўзаемадзеянне польскіх і літоўскіх культурных чыннікаў усталюе братэрскі культурны саюз на ўзаемную карысць.

У абодвух нашых краях сумесна жывуць шмат нацыянальна-культурных элементаў. На Літве сярод літоўскай супольнасці прысутнічаюць польскі, габрэйскі і – у значна меншай ступені – расійскі элементы. На Белай Русі мы бачым такія ж элементы. Дагэтуль, усё ж у няволі бюракратычнага самаўладдзя, сужыццё гэтае было толькі суіснаваннем. Вызначэнне пэўных умоваў сумеснага жыцця пад дэвізам супольнага краёвага грамадзянства ёсць вялікая і гарачай задачай найбліжэйшай будучыні, а нават ужо і задачай сучаснасці. Пад дэвізам супольнага краёвага грамадзянства і развіцця самастойнасці Літвы і Белай Русі ўнутранае сужыццё становіцца надзённай патрэбай. У меру нашых сілаў мы хочам вырашаць гэтую задачу. Мы прыкладаем намаганні да ўзаемнага разумення саміх сябе і да больш выразнага акрэслення прынамсі тых элементаў, на якія змогуць быць абапарты – маем надзею, што ўжо ў хуткім часе – умовы сужыцця.

Пазіцыя наша – як вы ведаеце – ёсць грамадзянская, гэта значыць акрэсліваецца яна краёвымі патрэбамі Літвы і Белай Русі. Пазіцыянаванне на патрэбах краю не ёсць, аднак, вычарпальным акрэсленнем, бо любое грамадства на пэўным узроўні культуры падлягае выразнаму раслаенню, якое знаходзіць сваё выяўленне ў

падзеле агульных патрэб на асобныя саслоўныя ці класавыя часткі. Толькі з вызначэннем суадносін патрэб паміж асобнымі часткамі акрэсліваецца ды выяўляецца тэндэнцыя развіцця ўсяго грамадства, усёй нацыі ці краіны.

Наша дэмакратычная пазіцыя абавязвае нас да выразнага прызнання перавагі над усімі іншымі патрэбамі вытворчых класаў – ці шырокіх народных мас – з упэўненасцю, што патрэбы гэтых класаў у такой ступені ўплываюць на агульны стан грамадскіх адносін, што менавіта яны вырашаюць усе грамадскія, культурныя, эканамічныя пытанні і г. д. Таму без увагі да запатрабаванняў гэтых класаў немагчымыя ні культурны прагрэс у грамадстве, ні эканамічнае і грамадскае развіццё.

У імя нашай дэмакратычнай пазіцыі і насуперак чыстай дактрыне эканамічнага лібералізму, мы з'яўляемся прыхільнікамі прынцыпу дзяржаўнага ўмяшання (заканадаўчага і кантрольнага) у адносіны паміж працаўнікамі і працадаўцамі, а таксама прынцыпу ўдзелу дзяржавы ў задавальненні патрэб, асабліва дробных зямлеўласнікаў. Паралельна з прынцыпам умяшання мы разумеем велізарнае культурнае значэнне прынцыпу грамадскай самадапамогі (ініцыятывы), рэалізаванай у форме прафесійных саюзаў і кааператыўных таварыстваў. Прынцып грамадскай самадапамогі, такім чынам, робіцца агромністым рухавіком прагрэсу ды развіцця і нівелюе празмерную крайнасць прынцыпу інтэрвенцыі (апекі), які без адпаведнага ўраўнаважвання прывёў бы грамадства да знікнення ініцыятывы і актыўнасці, да вялікай пасіўнасці ў развіцці, да новай бюракратыі і новай няволі, да аслаблення плённасці творчых сіл, якія грамадства павінна знаходзіць у сабе самім і ўзмацняць.

Мы не ствараем партыі, а таксама не прымаем і не прадстаўляем праграмы патрабаванняў. У нашым выданні, з вышэйзгаданай дэмакратычнай пазіцыі, мы будзем імкнуцца да як мага больш шырокага выяўлення і заглыблення ў стан і структуру краёвых патрэб, каб быць у гэтым найлепшымі і такім чынам больш свядомымі іх выразнікамі і абаронцамі.

Разумеючы, што дзяржаўна-палітычны лад з'яўляецца асноўнай умовай задавальнення патрэб і што наяўны лад не толькі не адпавядае, але наўпрост супярэчыць гэтым патрэбам, у нашым выданні мы найшчыльнейшым чынам з'яднаемся з вызваленчым рухам у дзяржаве. Простага абвяшчэння публічнымі сродкамі краёвых патрэб не можа быць дастатковым – таму гаворка ў роўнай ступені ідзе пра паглыбленне і паляпшэнне ўмоваў для іх рэалізацыі.